

Grænser og overgange i tid og rum

Af *Susanne Guldager*

Landskabsarkitekt m.d.l., kirkegårdskonsulent i Roskilde Stift

Det kirkelige anlæg er let genkendeligt. Mest typisk når det ligger højt i det åbne landskab og synes viden om. Placeringsmæssigt svarer dette til gravhøjene fra den før kristne tid og ofte er der da også gravhøje på eller i nærheden af det kirkelige anlæg.

I modsætning til gravhøjene, der er fredede som fortidsminder, er både kirke og kirkegård aktive brugsanlæg i nutiden. Fredning er der ikke tale om, sådan som vi kender fredninger i henhold til bygningsfredningsloven eller naturbeskyttelsesloven, men en vis beskyttelse er der gennem den kirkelige lovgivning og det lokale ansvar som menighedsrådene forvalter i samarbejde med provstiudvalg, stiftsøvrighed og en række rådgivere.

Ofte er der gravhøje på eller tæt ved kirkegården.
Foto: Forfatteren.

Den indviede jord – kirkegårdens rum understreges af de store træer langs diget. Det bidrager til oplevelsen af stedets egenart.

Højslev kirkegård, Viborg stift.

Foto: Forfatteren.

Det kirkelige anlæg har stor betydning, uanset om vi er bevidste om det eller ej. Betydningen knytter sig til en række forskellige forhold. Anlæggenes udstråling tager udgangspunkt i den symbolik, der er knyttet til dem. Vi bliver mindet om kristendommens styrke og betydning gennem historien ved kirkernes nærvær. Det bidrager til vores selvforståelse og nationale identitet, og de kræftfulde anlæg påkalder sig opmærksomhed og respekt.

Arkitektonisk bæres de kirkelige anlæg af kristne normer, der sikrer genkendeligheden. Kirkegårdens orden med de øst-vestvendte grave følger kirkens øst-vest orientering. Tårnet i vest rejser sig som et landemærke, og kirkegårdsmuren, der danner grænsen mod omverdenen, binder det hele sammen til en helhed, som opleves både set på afstand, og når man betræder den indviede jord. Ofte understreges denne grænse af randtræer langs kirkegårdsmuren, som sammen med diget danner vægge der afslutter det kirkelige rum. Vægge, der modsvarer kirkebygningens markante form og rummer mellemrummet med gravstedernes mønster.

Overgangen mellem den verdslige og den kirkelige verden understreges af indgangspartierne, der har deres egen arkitektur. Adgangen fra den ene verden til den anden opleves stærkest, når man ved middelalderkirkerne passerer gennem en markant portal eller mellem kraftige lågepillere, der bidrager til oplevelsen af et skift. Grænsen mellem udenfor og inde kan forstås som en symbolsk grænse og opleves subjektivt, men den har også det meget konkrete formål at beskytte

Side 27:

Et markant bygværk – indgangsportalen ved Ørslev-kloster kirkegård, Viborg stift.

Foto: Forfatteren.

den indviede jord for eksempel mod uønsket indtrængen af husdyr.

Kirkegården ved middelalderkirkerne er formet af tidernes brug og skikke. Først var mellemrummet mellem dige og kirkebygning dækket af græs som et areal, man måtte krydse for at komme til det egentlige. Senere i romantikken som en have, hvor naturen blev dyrket, og senere igen som det arkitektonisk formede rum, vi kender i dag. På den måde spejles skiftende tider i kirkegårdens indviede jord.

Stemningen i anlægget knytter sig både til anlæggets betydning, placering og til de arkitektoniske forhold, men bæres også af anlæggenes lange historie og af omsorg for anlægget. Omsorgen viser sig dels gennem pleje af helheden, men også ved pasning af gravstederne, hvorved familierne giver det offentlige rum, som kirkegården er, et personligt indhold. Gravstedernes udsmykning og gravmindets form og fortælling er detaljer i helheden, men for den enkelte familie det væsentligste. Træerne, hækkene og græsfladerne er ligesom gravstedernes indretning og udsmykning med til at angive den stemning eller atmosfære som opleves, når man kommer gennem lågen.

Den indviede jord er fra gammel tid afgrænset af diger, på samme måde som skel og grænser markerede ejerforhold i landbrugslandskabet.

Bur kirkegård, Ribe Stift.

Foto: Forfatteren.

Den indviede jord er brugsjord, og som brugsanlæg er de funktionelle forhold af betydning. Anlægget skal fungere for alle involverede parter, og gældende regelsæt - miljøkrav, kistelængder, handicapregler, arbejdsplads- og markedsforhold - sætter deres dagsorden, som påvirker begravelsespladsen og nødvendiggør forandring.

Som en del af det kirkelige anlæg, som begravelsesplads og som sognets historiebog og fælles hukommelse har kirkegården aktuel betydning. Uden for byerne markerer anlæggene sig tydeligst, hvor de ligger som en sluttet helhed i landskabet. I byerne er billedet et andet, her er kirke og begravelsesplads ofte adskilt, derved er den historiske helhed gået tabt. De nyere begravelsespladser i byerne relaterer sig heller ikke så entydigt til Folkekirken. Det betyder større fleksibiliteten i forhold til nutidens udfordringer og krav om åbenhed og forandring. Men det ændrer ikke uden videre den grundlæggende præmis, der knytter sig til den indviede jord.

Mellerup kirke.
Foto: Kirsten Klein.